SIFATLI TA'LIM – YORQIN KELAJAK
ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ
UDK: 784:37:004
ORCID: 0009-0008-2453-5014
NORQOBILOV ASLIDDIN ESHMAMAT O'G'LI
TerDPI 70110601-Musiqa ta'limi va san'at yo'nalishi 2-kurs magistranti
E-mail. norqobilovasliddin401@gmail.com

VOKAL TA'LIMI JARAYONIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI VA PEDAGOGIK SAMARADORLIGI

ANNOTATSIYA: 1. Tadqiqot maqsadi: Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi vokal ta'limi jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy va metodik asoslarini aniqlash, ularning vokal ko'nikmalarini shakllantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini ochib berish hamda mazkur texnologiyalarning ta'lim samaradorligiga ko'rsatadigan ta'sirini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat hisoblanadi.

2. Tadqiqot metodlari: Tadqiqotni olib borish jarayonida ilmiy-pedagogik kuzatuv, tahlil va sintez, qiyosiy-tipologik tahlil, tizimli yondashuv hamda nazariy va amaliy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Shu bilan bir qatorda, vokal mashg'ulotlarida qo'llanilayotgan multimedia vositalari, audio va video texnologiyalarning didaktik imkoniyatlari ham kompleks tarzda o'rganildi.

3. Tadqiqot natijalari: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning vokal eshituv qobiliyatini rivojlantirish, ovoz sifatini nazorat qilish, intonatsiya aniqligini oshirish va ijrochilik mahoratini takomillashtirishga samarali ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ushbu texnologiyalar o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

4. Xulosalar: Xulosa qilib aytganda, vokal ta'limida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish vokal tayyorgarligi sifatini oshirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Mazkur texnologiyalar ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish, o'quvchilarning ijodiy faolligini rivojlantirish va musiqa ta'limining umumiy samaradorligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

KALIT SO'ZLAR: *Ovoz apparati, fonatsiya jarayoni, vokal eshituv, intonatsion aniqlik, ijrochilik kompetensiyasi, raqamli resurslar, audio-vizual muhit, masofaviy o'qitish, musiqiy tayyorgarlik, kreativ yondashuv.*

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ВОКАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

АННОТАЦИЯ: 1. Цель исследования: Основной целью данного исследования является определение научно-методических основ использования информационно-коммуникационных технологий в процессе вокального обучения, раскрытие их педагогического потенциала в формировании вокальных навыков, а также научное обоснование влияния данных технологий на повышение эффективности образовательного процесса и качества подготовки обучающихся.

2. Методы исследования: В ходе исследования применялись методы научно-педагогического наблюдения, анализа и синтеза, сравнительно-типологического анализа, системного подхода, а также теоретического и практического обобщения. Кроме того, были комплексно изучены дидактические возможности мультимедийных средств, аудио- и видеотехнологий, используемых в процессе вокальных занятий и обучения.

3. Результаты исследования: Полученные результаты показали, что использование информационно-коммуникационных технологий способствует развитию вокального слуха обучающихся, обеспечивает контроль качества звучания голоса, повышает точность интонации и способствует совершенствованию исполнительского мастерства. Также данные технологии активизируют самостоятельную деятельность обучающихся и повышают мотивацию обучения.

4. Выводы: Таким образом, использование информационно-коммуникационных технологий в вокальном обучении является важным педагогическим фактором повышения качества вокальной подготовки. Они обеспечивают модернизацию образовательного процесса, развитие творческой активности обучающихся и повышение общей эффективности музыкального образования.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *голосовой аппарат, процесс фонации, вокальный слух, интонационная точность, исполнительская компетентность, цифровые ресурсы, аудиовизуальная среда, дистанционное обучение, музыкальная подготовка, креативный подход.*

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS AND PEDAGOGICAL EFFECTIVENESS OF USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN VOCAL EDUCATION

ABSTRACT: 1. Purpose of the research: The main purpose of this study is to identify the scientific and methodological foundations for the use of information and communication technologies in the process of vocal education, to reveal their pedagogical potential in the formation of vocal skills, and to scientifically substantiate their impact on improving the effectiveness and quality of the educational process.

2. Research methods: During the research, methods such as scientific and pedagogical observation, analysis and synthesis, comparative and typological analysis, a systematic approach, and theoretical and practical generalization were applied. In addition, the didactic capabilities of multimedia tools, as well as audio and video technologies used in vocal training, were comprehensively examined.

3. Research results: The results of the study showed that the use of information and communication technologies contributes to the development of students' vocal hearing, improves voice quality control, increases intonation accuracy, and enhances performance skills. These technologies also support independent learning and increase students' motivation.

4. Conclusions: In conclusion, the use of information and communication technologies in vocal education is an important pedagogical factor in improving vocal training quality, modernizing education, and increasing overall effectiveness.

KEYWORDS: *vocal apparatus, phonation process, vocal hearing, intonation accuracy, performance competence, digital resources, audiovisual environment, distance learning, musical training, creative approach.*

KIRISH. So‘nggi davrda axborot-kommunikatsion texnologiyalarining jadal rivojlanishi musiqa san’atining barcha yo‘nalishlari qatori vokal ijrochiligiga ham sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Zamonaviy texnologik vositalar xonandalarga o‘z ijrosini qayta tinglash, ovoz tembrining xususiyatlarini chuqurroq anglash, ijro jarayonini tahliliy jihatdan baholash hamda badiiy ifoda imkoniyatlarini kengaytirish uchun qulay sharoit yaratmoqda. Natijada vokal ijrochiligini rivojlantirishda an’anaviy pedagogik yondashuvlar bilan bir qatorda innovatsion texnologiyalardan foydalanish zarurati yuzaga kelmoqda.

Vokal ijrochiligi insonning ichki hissiyotlari, estetik qarashlari va badiiy tafakkurini ifodalovchi murakkab ijodiy faoliyat turi hisoblanadi. Zamonaviy audio va video vositalarning keng qo‘llanilishi esa xonandaga o‘z ijrosini obyektiv baholash, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish orqali ijrochilik mahoratini muntazam takomillashtirish imkonini bermoqda. Shu bilan birga, multimedia vositalari yordamida turli ijro namunalarini o‘rganish va ularni tahlil qilish xonandaning musiqiy tafakkurini rivojlantirish hamda ijodiy dunyoqarashini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Axborot-kommunikatsion texnologiyalarining joriy etilishi vokal ijrochiligida yangi ijodiy imkoniyatlarning yuzaga kelishiga ham xizmat qilmoqda. Ushbu texnologiyalar yordamida xonandalar o‘z ustida mustaqil ishlash, individual ijro uslubini shakllantirish, yangi talqinlar yaratish hamda ijodiy faoliyatini zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu esa vokal san’atida an’anaviy tajriba va zamonaviy yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unlashuviga olib kelmoqda.

Shu bilan birga, vokal ijrochiligida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy-metodik jihatlari, ularning ijrochilik mahoratini rivojlantirishdagi o‘rni va pedagogik imkoniyatlari yetarli darajada tadqiq etilmagan. Mazkur holat ushbu yo‘nalishda ilmiy izlanishlar olib borish zaruratini belgilab beradi. Shu sababli vokal ta’limi jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy asoslarini o‘rganish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi vokal ta’limi jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning ilmiy va metodik asoslarini aniqlash, ularning vokal ko‘nikmalarini shakllantirishdagi o‘rni hamda pedagogik samaradorligini asoslab berishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

— vokal ta’limida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslarini aniqlash;

— vokal mashg‘ulotlarida multimedia va raqamli vositalarning didaktik imkoniyatlarini o‘rganish;

— texnologiyalarning vokal ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi pedagogik samaradorligini tahlil qilish;

— vokal ta’limi jarayonini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Vokal ta’limi va musiqa pedagogikasi yo‘nalishida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar asosan vokal texnikasini shakllantirish mexanizmlari, ovoz hosil qilishning fiziologik asoslari, ijrochilik mahoratini rivojlantirish hamda an’anaviy o‘qitish usullarini takomillashtirish masalalarini qamrab oladi. Mahalliy va xorijiy ilmiy manbalarda vokal apparatining funksional tuzilishi, nafas olish jarayoni, rezonatorlarning ishtiroki hamda artikulyatsiya faoliyatiga oid nazariy qarashlar keng yoritilgan. Biroq vokal tayyorgarligi jarayoniga axborot-kommunikatsion texnologiyalarini kompleks va tizimli ravishda joriy etish masalalari yetarli darajada chuqur tadqiq etilmagan.

Ilmiy adabiyotlarda vokal mashg‘ulotlarini samarali tashkil etish, vokal eshituvini rivojlantirish hamda ijrochilik ko‘nikmalarini shakllantirishga doir turli metodik tavsiyalar mavjud. Shunga qaramasdan, vokal ta’limida multimedia vositalari, audio yozuvlar, video kuzatuv va raqamli platformalardan foydalanishning ilmiy asoslari hamda ularning o‘quvchilarning ovoz sifati, intonatsion aniqligi va ijrochilik faoliyatiga ko‘rsatadigan ta’siri yetarli darajada tizimli o‘rganilmagan. Ayniqsa, zamonaviy texnologiyalar yordamida vokal tayyorgarligini takomillashtirish, mustaqil ta’lim faoliyatini faollashtirish va o‘quv jarayonini interaktiv shaklda tashkil etish imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslash muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

Shuningdek, vokal ta’limi amaliyotida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish orqali an’anaviy o‘qitish shakllarini boyitish, ijro jarayonini eshitish va vizual tahlil qilish hamda masofaviy ta’lim imkoniyatlarini kengaytirish masalalari ham yetarli darajada o‘rganilmagan. Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqot vokal ta’limi jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-metodik asoslarini pedagogik samaradorlik, tizimlilik va innovatsion yondashuv tamoyillari asosida tahlil qilishga yo‘naltirilgan.

Tadqiqot jarayonida vokal ta’limining samaradorligini oshirishda axborot-kommunikatsion texnologiyalarining ahamiyatini aniqlash maqsadida bir qator ilmiy metodlardan kompleks foydalanildi. Jumladan, ilmiy-tahliliy metod yordamida vokal pedagogikasining nazariy asoslari hamda zamonaviy texnologiyalarni vokal ta’limiga joriy etish jarayonining o‘ziga xos xususiyatlari o‘rganildi. Ushbu metod orqali an’anaviy o‘qitish shakllari bilan innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etilgan

ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

mashg'ulotlarning pedagogik imkoniyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilindi.

Qiyosiy-tipologik metod asosida texnologiyalar qo'llanilgan vokal mashg'ulotlari bilan an'anaviy usullarga asoslangan mashg'ulotlar o'zaro solishtirildi hamda ularning vokal ko'nikmalarini shakllantirishdagi samaradorlik darajasi aniqlashtirildi. Tizimli yondashuv esa vokal ta'limi jarayonini o'zaro bog'liq pedagogik, texnologik va ijodiy komponentlardan iborat yagona tizim sifatida o'rganish imkonini yaratdi.

Shuningdek, ilmiy-pedagogik kuzatuv va tavsifiy metodlar orqali vokal mashg'ulotlarida multimedia vositalari, audio va video yozuvlar hamda raqamli platformalardan foydalanish jarayoni amaliy jihatdan tahlil qilindi. O'quvchilarning ovoz sifati, intonatsion aniqligi va ijrochilik mahoratidagi o'zgarishlar kuzatilib, zamonaviy texnologiyalarning vokal ko'nikmalarini rivojlantirishdagi amaliy ahamiyati aniqlandi.

Qo'llanilgan metodlar majmuasi tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta'minlab, vokal ta'limi jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik samaradorligini chuqur o'rganish hamda tegishli ilmiy xulosalar chiqarish imkonini berdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Tadqiqot davomida vokal ijrochiligi jarayonida axborot-kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanishning ijodiy imkoniyatlari va amaliy samaradorligi tahlil qilindi. Olingan natijalar quyidagilarni ko'rsatdi:

1. Vokal ijrochiligida axborot-kommunikatsion texnologiyalarining bosqichma-bosqich qo'llanilishi:

– An'anaviy vokal ijrochiligida asosiy e'tibor tabiiy eshitish, ustoz ijrosini tinglash va takrorlash orqali ijodiy tajriba orttirishga qaratilgan.

— Audio yozuv texnologiyalaridan foydalanish xonandalarga o'z ijrosini tinglash, ovoz tembrini his qilish va badiiy ifodani ongli ravishda shakllantirish imkonini berdi.

— Video texnologiyalar yordamida sahna harakati, ijro madaniyati va obraz yaratish jarayonlarini kuzatish va rivojlantirish imkoniyati kengaydi.

— Zamonaviy bosqichda raqamli platformalar va multimedia vositalari orqali vokal ijrochiligining yangi ijodiy shakllari yuzaga kelib, ijrochining individual uslubini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

2. Axborot-kommunikatsion texnolo-giyalarining vokal ijrochilik mahoratini rivojlantirishdagi o'rni:

— Audio yozuvlar yordamida xonandalarning ovoz tembri, dinamika va ifoda imkoniyatlari sezilarli darajada boyidi.

— Multimedia vositalari ijro jarayonining badiiy jihatlarini chuqurroq anglash imkonini berdi.

— Videoyozuvlar sahna madaniyati va artistizm elementlarini rivojlantirishga yordam berdi.

— Raqamli texnologiyalar xonandalarning ijodiy izlanishlari va yangi ijro uslublarini shakllantirishiga turtki bo'ldi.

3. Vokal ijrochiligining zamonaviy texnologiyalar asosida rivojlanishi:

— Axborot texnologiyalari xonandalarning individual ijro uslubini shakllantirish imkonini kengaytirdi.

— Internet va raqamli platformalar orqali turli ijro maktablari va uslublari bilan tanishish imkoniyati yaratildi.

— Zamonaviy texnologiyalar vokal ijrochiligining yangi ijodiy yo'nalishlarini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Natijalarni matnli jadval orqali taqdim etish

Bosqich	Texnologik rivojlanish davri	Asosiy xususiyatlar
An'anaviy ijrochilik bosqichi	Dastlabki davr	Jonli ijro, tabiiy eshitish va ustoz an'analari
Audio yozuv bosqichi	XX asr	Ovoz yozish, ijroni tinglash va tahlil qilish
Multimedia bosqichi	XXI asr boshlaridan	Audio-video ijrolar, sahna madaniyatini rivojlantirish
Raqamli ijrochilik bosqichi	Hozirgi davr	Internet, raqamli platformalar, ijodiy integratsiya

Tahlil natijalariga ko'ra quyidagi muammolar aniqlandi:

1.Vokal ijrochiligida zamonaviy texnologiyalarning ijodiy imkoniyatlaridan to'liq foydalanilmayotganligi: Ko'plab xonandalar texnologiyalardan foydalanayotgan bo'lsa-da, ularning ijodiy imkoniyatlarini to'liq ochib berish darajasi yetarli emas.

2. Individual ijro uslubini shakllantirishda texnologiyalardan foydalanish darajasining turlicha ekanligi: Ba'zi ijrochilar texnologiyalar yordamida o'z uslubini rivojlantirayotgan bo'lsa, boshqalarda bu jarayon yetarli darajada shakllanmagan.

3. Zamonaviy ijodiy platformalar imkoniyatlaridan foydalanishning cheklanganligi: Raqamli platformalar vokal ijrochiligi rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lsa-da, ularning barcha imkoniyatlari to'liq ishga solinmagan.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, axborot-kommunikatsion

texnologiyalari vokal ijrochiligining ijodiy rivojlanishida muhim vosita hisoblanadi. Ular xonandalarning badiiy tafakkurini kengaytirish, individual ijro uslubini shakllantirish va zamonaviy ijodiy jarayonlarga moslashishida muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA. Mazkur tadqiqot vokal ijrochiligi jarayonida axborot-kommunikatsion texnolo-giyalarining ijodiy imkoniyatlari va ularning zamonaviy xonandalik san'ati rivojiga ta'sirini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy texnologiyalar vokal ijrochiligining nafaqat texnik, balki badiiy va ijodiy jihatdan ham yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilmoqda. Xususan, audio va video yozuv vositalari yordamida xonanda o'z ovoz tembrini, ifoda imkoniyatlarini va ijro uslubini chuqurroq anglash imkoniga ega bo'lib, bu jarayon ijodiy o'sish va individual uslub shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida vokal ijrochiligida raqamli texnologiyalardan foydalanish xonandalarning badiiy tafakkurini kengaytirishi, ularning sahna madaniyatini boyitishi va ijodiy izlanishlarini faollashtirishi aniqlandi. Zamonaviy texnologiyalar orqali turli ijro maktablari, mashhur xonandalar ijrosi va yangi vokal yo'nalishlari bilan tanishish imkoniyati xonandaning ijodiy dunyoqarashini kengaytirib, uning ijrosida yangi ifoda vositalarining paydo bo'lishiga zamin yaratadi. Natijada vokal ijrochiligida an'anaviylik va zamonaviylik uyg'unlashib, yangi ijodiy shakllar yuzaga kelmoqda.

Xulosa qilib aytganda, axborot-kommunikatsion texnologiyalari vokal ijrochiligining ijodiy rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Ular xonandaning individual ijro uslubini shakllantirish, uning badiiy imkoniyatlarini kengaytirish va zamonaviy ijodiy muhitda o'z o'rnini topishida katta ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar asosida vokal ijrochiligini rivojlantirish milliy xonandalik an'analarini yangi bosqichda davom ettirish, ularni zamonaviy talqinlarda boyitish va vokal san'atining kelgusidagi taraqqiyotini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Sharipova G. Musiqa o'qitish metodikasi. – Toshkent: NIF MSH, 2020. – 56-bet. (Sharipova G. Methods of Teaching Music. – Tashkent: NIF MSH, 2020. – p. 56).

2.Sharipova G. Musiqa o'qitish metodikasi praktikumi. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2020. – 78-bet. (Sharipova G. Workshop on Music Teaching Methods. – Tashkent: Turon-Iqbol, 2020. – p. 78).

3.Rajabov I. Vokal pedagogikasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 94-bet. (Rajabov I. Fundamentals of Vocal Pedagogy. – Tashkent: O'qituvchi, 2019. – p. 94).

4.Norkobilov, A. (2025). THE PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF USING RHYTHMIC MOVEMENTS IN MUSIC LESSONS FOR PRIMARY GRADES IN DEVELOPING VOCAL PERFORMANCE SKILLS. In International Conference on Arts, Society & Humanities (Vol. 1, No. 3, pp. 72-75).

5.Abdullayev R. Xonandalik san'ati va ijrochilik mahorati. – Toshkent: Fan, 2018. – 112-bet. (Abdullayev R. The Art of Singing and Performance Skills. – Tashkent: Fan, 2018. – p. 112).

6.Tursunov R. O'zbekiston musiqa madaniyati tarixi. – Buxoro: Ma'naviyat, 2017. – 145-bet. (Tursunov R. History of Musical Culture of Uzbekistan. – Bukhara: Ma'naviyat, 2017. – p. 145).

7.Ismoilov S. Musiqa pedagogikasi va zamonaviy texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2021. – 83-bet. (Ismoilov S. Music Pedagogy and Modern Technologies. – Tashkent: Fan, 2021. – p. 83).

8.Karimov A. Musiqiy ijrochilik asoslari. – Samarqand: Zarafshon, 2018. – 97-bet. (Karimov A. Fundamentals of Musical Performance. – Samarkand: Zarafshon, 2018. – p. 97).

9.Akbarov I. Musiqa lug'ati. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2013. – 156-bet. (Akbarov I. Music Dictionary. – Tashkent: Gafur Gulom Publishing House, 2013. – p. 156).

Yuldashev B. Musiqa ta'limida innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Istiqlol, 2020. – 104-bet. (Yuldashev B. Innovative Technologies in Music Education. – Tashkent: Istiqlol, 2020. – p. 104